

Liturgijska glazba u prošlosti i sadašnjosti

Pregled liturgijsko-glazbene prakse kroz određene povijesne etape i umjetničke stilove

MIROSLAV MARTINJAK, ZAGREB

Stručni članak

(XIII. nastavak)

Danas bi već trebalo vrlo ozbiljno početi govoriti o obnovi crkvene glazbe koja neće ići bez određene organizacije i strategije, a posebno bez dobrih crkvenih glazbenika ili animatora koji poznaju svoj posao, kao i bez dobre volje cjelokupnog klera na čelu s biskupima kojima mora biti stalo da se digne dostojanstvo crkvene glazbe. U tu svrhu potrebno je reći nešto o samoj struči crkvenog glazbenika i njegovoj misiji kao važnom pastoralnom djelatniku.

Premda u crkvenim dokumentima nemamo na direktni način izraženo zvanje crkvenog glazbenika, ipak iz nekih dijelova dokumenata može se pročitati neophodnost takvog zvanja u životu Crkve i njenog apostolata. Tako Konstitucija *Sacrosanctum concilium* u točki 115. govori među ostalim stvarima da za uspješnu pouku treba brižno spremati učitelje svete glazbe. Instrukcija *Musicam Sacram* u broju 52. govori o potrebi poučavanja svete glazbe u sjemeništim, novicijatima i u školskim domovima, kao i u ostalim zavodima i katoličkim školama. Posebno se naglašava podučavanje gregorijanskog pjevanja, «jer je ono zbog njemu svojstvenih osobina važan temelj za gajenje svete glazbe». Ovdje je očito da se misli na crkvenog glazbenika koji poznaje gregorijansko pjevanje i općenito crkvenu glazbu. U broju 59. govori se o glazbenicima koji bi morali «slijediti predaju koja je Crkvi pružila pravo blago, da ga upotrebljavaju kod bogoslužja». Tu se svakako misli na glazbenike koji poznaju povijest crkvene glazbe i njenu predaju kao i sve njene svijetle i krizne periode. U istom broju nastavlja dokument vrlo značajnu normu: «Glazbenici će gledati na sva djela iz prošlosti kao i na njihove vrste i svojstva, ali će pomnjivo paziti i na nove zakone i potrebe svete liturgije, tako da »novi oblici na neki način organski izrastu iz već postojećih oblika i da ta nova djela za riznicu crkvene glazbe stvore novi dio koji neće biti nedostojan onoga iz prošlosti.» Iz ovog broja vidljivo je da se misli na stručni kadar koji poznaje sve vidove crkvene glazbe iz prošlosti, odnosno gregorijansko pjevanje, renesansnu polifoniju, pučku popijevku kao i liturgijske zakonitosti, te da na tim temeljima nastavi graditi nove oblike. Tu se gotovo direk-

tno misli na školovane crkvene glazbenike. U 61. broju instrukcija *Musicam sacram* opet apelira na stručnjake, dakle na crkvene glazbenike koji bi trebali «prilagoditi glazbu u onim krajevima koji posjeduju vlastitu glazbenu predaju, naročito u misijskim krajevima. Tu se, naime, radi o zgodnom povezivanju smisla za sveto bogoslužje s duhom, predajama i posebnim značajkama vlastitim dotičnim narodima. Oni koji se bave treba da u dovoljnoj mjeri poznaju i liturgiju i crkvenu glazbenu predaju, kao i jezik, pučko pjevanje i druge značajke duha onoga naroda za koji kane izvesti taj posao». U 67. broju također možemo pronaći crkvenog glazbenika i to očito: «Svakako treba da orguljaši i ostali glazbenici budu ne samo stručnjaci u pravilnom sviranju na povjerenom im glazbalu nego da poznaju unutarnji duh svete liturgije i da su njim prožeti te da tako vršeci svoju službu u svakoj prigodi urese svete obrede prema pravoj naravi njihovih dijelova i promiču sudjelovanje vjernika.»

Iz svih ovih navoda vidljivo je da opća Crkva nije zaboravila na taj kadar i da računa s njime u kreiranju i obnovi crkvene glazbe. Te činjenice moraju biti svjesne i mjesne Crkve ukoliko žele da crkvena glazba bude na sigurnim nogama. Crkvenu glazbu kroz daleku povijest stvarali su i koncipirali stručni glazbenici, kao što su arhitekti podizali crkve, a poznati slikari ih oslikavali. Zato je tada crkvena glazba bila uglavnom uvijek i prava umjetnost, vrlo visokog nivoa, premda je i tada bilo problema. *Schole cantorum* dobro su funkcionirale i dostojanstveno izvodile svetu glazbu, a narod božji pobožno je slušao i divio se lijepim skladbama i izvođenju. U tome je bilo njihovo sudjelovanje, jer u ta daleka vremena poimanje liturgije i sudjelovanja vjernika u njoj bilo je takvo. Tek drugim Vatikanskim saborom Crkva želi dati drugi smjer liturgiji i crkvenoj-liturgijskoj glazbi, ili bolje rečeno vratiti kršćanskom slavlju, liturgiji i glazbi iskonsko značenje. Nažalost, mnogi još taj smjer nisu shvatili, a čini se i ne žele ga shvatiti. Učinjena je najveća pogreška u nešto daljnjoj i bližoj povijesti kad su se školovani glazbenici počeli sve više udaljavati iz crkava, a njihovo mjesto zauzeli su drugi, manje stručni, koji su širili glazbu svog ukusa, uglavnom ne inspiriranu na vrelima crkvene glazbene baštine, već na raznim svjetovnim stilovima, uglavnom plesne i popularne glazbe. U crkve je preko te glazbe unijet duh kojeg će biti teško istjerati, jer je postao gotovo mentalitet. S tim mentalitetom teško se boriti, jer se sve svodi na rečenicu «takvu glazbu danas mladi vole.» I to je istina. Takvu glazbu mladi vole i uzalud nam je govoriti; to je glazba nedostojna crkve, nedostojna obreda, to je glazba za plesne dvorane ili to je neispirirana glazba, plagijatska ili ne znam kakva, ali ona postoji. Ona je izraz mentaliteta, kulture i svega što je s time povezano. Morat ćemo krenuti od te činjenice kako god ona bila neugodna, kao i liječnik koji kod pacijenta kreće od činjenice koja je neugodna i za liječnika i za pacijenta

ako je posrijedi rak, ali to je činjenica i možda će se otkriti neka skrivena volja organizma da se odupre toj zloćudnoj bolesti pa da dođe do trajnog izlječenja.

U tom kompliciranom poslu svakoj bi vjerskoj zajednici od velike koristi bio stručni crkveni glazbenik, koji bi svojim znanjem oplemenjivao glazbeni izričaj kršćana, vjernika, kako starih tako i mladih. Taj proces oplemenjivanja neće trajati kratko, jer doista nam je ta kultura pala do najnižih granica, ali ni od toga ne trebamo bježati, već trebamo od toga početi i suočiti se s činjenicom.

Zašto zagovaramo stručnog crkvenog glazbenika kao kompetentnog protagonista i animatora crkvene glazbe? Radi toga, jer i to područje zahtijeva stručnjaka, a i mnogi problemi su nastali radi nestručna vođenja crkvene glazbe. Studenti crkvene glazbe, kako po svijetu tako i u domovini na *Institutu za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« Katoličkoga bogoslovnog fakulteta*, osposobljavaju se za takvu vrstu djelatnosti. Upoznaju se s poviješću crkvene glazbe, ozbiljnim i sustavnim studijem upoznavaju blago gregorijanskog pjevanja koje je najvrednija baština crkvene-liturgijske glazbe Europe i koja je na neki način globalizirala ondašnju Evropu u crkvenome liturgijskom pjevanju. Bez poznavanja tog repertorija, načina melodiziranja pojedinih misnih dijelova i dijelova za časoslov, izbor tekstova i cjelokupne estetike gregorijanske i njenog modaliteta, i to kako octoehosa tako i arhaičkog modaliteta, nemoguće je kompetentno govoriti o crkvenoj glazbi, odnosno svetoj glazbi. Bez poznavanja tog fundusa teško je shvatiti i veličanstvenu renesansnu polifoniju i njene zakonitosti, jer polifonija u stvari niče na temeljima gregorijanske i slijedi tu estetiku. Budući crkveni glazbenici upoznaju se s aktualnim pučkim repertorijem sadržanim u službenoj pjesmarici *Pjevajte Gospodu pjesmu novu* i načinima izvođenja na orguljama, kao i korištenje tih motiva za slobodno improviziranje na orguljama. Također tijekom studija studenti upoznaju visoku umjetničku glazbu raznih stilova. Uz dobro teoretsko znanje moraju tijekom studija steći i mnoga praktična znanja: sviranje na orguljama jednog crkvenog orguljaša mora biti prepoznatljivo i to kako unutar liturgije tako i izvan liturgije. Neminovno je poznavanje skladateljskih disciplina; od konsonantne harmonije do disonantne, modalne, pa heksakordalne kao i suvremenih atonalnih pravaca. Uz sve to vezano je ozbiljno svladavanje tehnike sviranja glasovira i orgulja i služenja literaturom svih perioda kao i slobodno improviziranje po raznim stilovima. Sve to popraćeno je upoznavanjem s liturgijom kao centrom crkvene glazbe, poznavanje njenih zakonitosti, poznavanje liturgijske godine, misnog propriuma i ordinariuma kao i karaktera određenog liturgijskog dijela. Taj cjelokupni susret s crkvenom glazbom priprema crkvenog glazbenika na svaki izazov u župskoj zajednici i zato bi samo takav, dobro pripremljen kadar, uz pomoć pastoralnog klera mogao započeti plodonosnu obnovu crkvene glazbe i doprinijeti stvaranju

reda na tom području, a i kreirati dostojnu glazbu suvremenog izričaja koja svojim duhom odgovara današnjem čovjeku.

Pitamo se što bi trebalo obnavljati? Ponajprije bi trebalo postaviti pitanje da li je današnja Crkva u Hrvatskoj svjesna uopće problema na tom području ili treba pokrenuti najprije tu fazu osvješćivanja, a tek onda obnovu. Ni danas ne bi bilo na odmet ponavljati i podsjećati da je Crkva od davnina bila, uz svoje temeljno poslanje navještanja radosne vijesti, i širiteljica kulture duha i zato nije čudo da su najveći majstori slikarstva i kiparstva našli svoje mjesto u crkvenim prostorima, ukrasili ga i ovjekovječili svojom umjetnošću. Zato papa Ivan Pavao II. u svom govoru umjetnicima 18. veljače 2000. godine u audijenciji govori: *«Vrijeme je da se ponovno učvrsti onaj plodni savez između Crkve i umjetnosti koji je uvelike obilježio put kršćanstva u ova dva tisućljeća. A on, dragi umjetnici vjernici, pretpostavlja vašu sposobnost da duboko proživljavate stvarnost kršćanske vjere, tako da ona postane klica kulture i da daruje svijetu nove »epifanije« božanske ljepote, koja se održava u stvarnome.»* Nadalje papa nastavlja: *«U vašem duhu Bog se nazire kroz draž i nostalgiju za ljepotom. Naime, nema sumnje da umjetnik s ljepotom ima posebni odnos; štoviše, može se reći da je ljepota »poziv kojega mu upućuje Stvoritelj. Ako se u mnogostrukim očitovanjima ljepoga može zamijetiti zraka vrhovne ljepote, onda umjetnost postaje put prema Bogu...»* Ove nadahnute riječi pape Ivana Pavla II. mogu se primijeniti i na glazbenu umjetnost u crkvi. I gotovo se sa strahom pitamo dali je današnja crkvena-liturgijska glazba u Hrvatskoj »epifanija« božanske ljepote kako kaže papa. Ako nije, a što je onda? Na to pitanje trebalo bi dati točan odgovor. Ponajprije bi trebalo snimiti situaciju crkvene glazbe u cijeloj Hrvatskoj; vidjeti tko vodi pjevanje i glazbu u župskim zajednicama; koliki je postotak crkvenih glazbenika na župama, koji repertorij se pjeva i gdje sve postoje zborovi, zborovi mladih, djece itd. Sva ta saznanja pomogla bi u stvaranju cjelokupne slike crkvene glazbe u Hrvatskoj, a problemi bi se mogli sustavno rješavati. Ali i bez detaljne statistike moguće je ipak vidjeti najaktualnije probleme koje bismo mogli početi rješavati i to malim koracima. Stoga naša jedina ustanova u Hrvatskoj *Institut za crkvenu glazbu »Albe Vidaković« Katoličkoga bogoslovnog fakulteta i Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika* na te probleme moraju još jače upirati i planski predlagati rješenja koja će se polako realizirati uz pomoć pastoralnog klera i biskupa koji će sigurno svojim autoritetom sve poduprijeti.

(Nastavlja se)

BILJEŠKE:

¹ Usp. Koncilna Konstitucija o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium*, u: Crkvena glazba, Zagreb, 1988. str. 97.

² To je jedina pjesmarica koju je odobrilo Vijeće za liturgiju biskupske konferencije i zato je to jedna od liturgijskih knjiga koja obavezuje, a sve druge pjesmarice nisu prošle takvo odobrenje.